

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет історії та філософії
(повне найменування факультету)

Кафедра культурології
(повна назва кафедри)

К в а л і ф і к а ц і й н а   р о б о т а

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

на тему: **«Культурна ідентичність українців у діаспорі: збереження національних традицій та їхній вплив на культуру країн перебування»**
«Cultural identity of Ukrainians in the diaspora: preservation of national traditions and their influence on the culture of host countries.»

Виконала: здобувачка денної форми навчання
спеціальності 034 Культурологія
Барська Юлія Олександрівна
Керівник д.філос.н., проф. Готинян-Журавльова В.В. _____
Рецензент к.філос.н., доц. Сумченко І.В. _____

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ __ від _____ 2025 р.

Захищено на засіданні ЕК №__
протокол № __ від _____ 2025 р.
Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач(ка) кафедри

Голова ЕК

_____
(підпис)

_____
(прізвище, ініціали)

_____
(підпис)

_____
(прізвище, ініціали)

Одеса – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ДІАСПОРІ	5
1.1. Поняття культурної ідентичності: сутність, структура, функції.	5
1.2. Діаспора як соціокультурне явище: поняття, типологія, історичний контекст	12
1.3. Теоретичні підходи до вивчення збереження культурної ідентичності в умовах еміграції	15
РОЗДІЛ 2. ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ТА СТАНОВЛЕННЯ ЇЇ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	20
2.1. Основні хвилі української еміграції: причини та географія розселення	20
2.2. Вплив поколінних змін на сприйняття ідентичності в діаспорі	24
2.3. Внесок української діаспори в економічне та культурне життя країн її перебування	26
РОЗДІЛ 3. ВЗАЄМОДІЯ УКРАЇНСЬКИХ ТРАДИЦІЙ ІЗ КУЛЬТУРАМИ КРАЇН ПЕРЕБУВАННЯ	30
3.1. Інтеграція елементів української культури в культури країн перебування	30
3.2. Адаптація української культурної спадщини в контексті місцевих звичаїв	33
3.3. Крос-культурний обмін як шлях збагачення української культури	34
3.4. Формування нових форм української культурної ідентичності в умовах глобалізації	38
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	46

ВСТУП

У сучасному світі, який характеризується активною міграцією та міжкультурним діалогом, значна увага приділяється вивченню культурних процесів, що відбуваються в діаспорах. Українська діаспора, яка сформувалася внаслідок різних історичних, економічних та соціальних обставин, виступає яскравим прикладом для аналізу цього явища. Культурна ідентичність у цьому контексті постає як багатогранне явище, яке одночасно є засобом самозбереження та й адаптації до нових умов. Національні традиції у діаспорі проходять процеси переосмислення, взаємодії та трансформації при впливом культур приймаючих держав. Однак, українська спільнота чинить зворотній вплив на культури країн проживання, збагачуючи їх елементами своєї етнічної спадщини.

Актуальність роботи зумовлена потребою в дослідженні того, яким чином культурна спадщина українського народу зберігається та зазнає змін в умовах перебування її представників на теренах мультикультурного середовища інших держав. Попри наявність окремих праць, саме комплексне вивчення культурної взаємодії між українськими спільнотами за кордоном та соціокультурним середовищем країн їхнього перебування залишається фрагментарним. Водночас важливим є дослідження і зворотного процесу – впливу української культури на соціальний та економічний простори приймаючих країн, що дозволяє розглядати українську діаспору як активного учасника міжкультурної взаємодії. Це питання має як гуманітарну, так і прикладну сторони, оскільки стосується міжетнічної взаємодії та формування образу України у світовому просторі.

Метою роботи є створення уявлень про механізми культурної адаптації, трансформації та інтеграції діаспори в умовах суспільств країн її перебування. А також, визначення впливу історичних, поколінних та соціальних чинників на розвиток української культури та на утворення нових моделей культурної ідентичності.

Завдання дослідження:

1. Розглянути теоретичні підходи до вивчення понять культурної ідентичності та діаспори;
2. Проаналізувати історичні етапи становлення української діаспори та процеси її інтегрування;
3. З'ясувати вплив поколінних змін на уявлення про національну ідентичність;
4. Охарактеризувати форми взаємодії українських культурних традицій із традиціями в країнах перебування;
5. Простежити зародження нових форм культурної ідентичності в умовах глобалізованого світу.

Об'єктом дослідження – українська діаспора як соціокультурне явище.

Предметом дослідження є механізми взаємодії представників української діаспори із суспільствами країн перебування.

Хронологічні межі охоплюють період з кінця 19 ст. до початку 21 ст., що дозволяє охопити всі основні хвилі міграції.

Територіальні межі зосереджені та тих країнах, де українська діаспора є чисельною та активною. А саме, це США, Канада, країни Європи та Австралія.

Методологічною основою стали міждисциплінарні підходи: культурологічний, соціологічний та історичний. Також були застосовані методи типології, порівняння та аналізу за категоризації за допомогою таблиці.

Джерельну базу становлять наукові праці з питань культурної ідентичності, діаспори, глобалізації, електронні ресурси, які висвітлюють сучасні аспекти культурної спадщини та соціокультурних трансформації.

Структура дипломної роботи побудована відповідно до завдань дослідження. Вона складається зі вступу, трьох розділів та підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел та літератури. Загальний обсяг займає 49 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ДІАСПОРІ

Культурна ідентичність посідає важливе місце в сучасних гуманітарних науках, адже саме вона виступає тим механізмом, через який людина усвідомлює себе частиною суспільства. Особливо гостро це питання постає в контексті життя діаспор. Особи, які опинилися в іншому соціокультурному середовищі, стикаються з викликом інтеграції, зберігаючи, при цьому, власну етнічну ідентичність. Збереження мови, традицій, обрядів, історичної пам'яті, а також передача їх наступним поколінням стають запорукою, що українська культура не «розчинилася» серед багатьох інших. Отже, культурна ідентичність у діаспорі несе в собі стратегію самозбереження.

1.1. Поняття культурної ідентичності: сутність, структура, функції.

Поняття культурної ідентичності є важливим для розуміння як відбувається взаємозв'язок особистості з культурним середовищем. Культурна ідентичність формується під впливом як індивідуального досвіду, так і колективних практик. Її можна розглядати як свого роду «фільтр», через який людина сприймає світ, будує соціальні зв'язки та визначає своє місце в суспільстві. Також, вона керує важливими функціями, такими як: інтеграційна, регулятивна, комунікативна, самоідентифікаційна, охоронна та інноваційна. Всі вони охоплюють важливі аспекти в існуванні людини. Інтеграційна функція об'єднує людей у спільноти, знищує відчуття ізоляції та надає почуття приналежності до певної групи. Наприклад, для представників діаспори саме культурна ідентичність часто стає тим «якорем», який дозволяє зберігати зв'язок із країною походження. Регулятивна функція визначає норми поведінки, які вважаються прийнятими чи неприйнятими в конкретному суспільстві. Це можна простежити на прикладі етикету, традиційних обрядів або навіть мовних особливостей. Комунікативна –

включає всі ті символи (мова, символи, знаки, мистецтво, традиції), за допомогою яких відбувається взаємодія між людьми. Охоронна функція спрямована на їх збереження. Остання, інноваційна функція, дозволяє культурі розвиватися, адаптуючись до нових умов без втрати своєї автентичності. Також варто зазначити, що культурна ідентичність є динамічним явищем, яке може змінюватися під впливом нових умов життя — наприклад, переїзду в іншу країну чи змін у суспільстві.

До того ж, з одного боку, культурна ідентичність передбачає в собі усвідомлення індивідом причетності до культурної спільноти. Через це він переймає її норми, традиції, цінності, що свідчить про ментальну частину цього явища. З іншого боку, важливу роль відіграють біологічні механізми, такі як генетична схильність до певних моделей поведінки або вплив епігенетики.

Епігенетика, як галузь сучасної біології, досліджує успадковані зміни в фенотипі або механізми, за допомогою яких зовнішні чинники впливають на активність генів без змін у самій структурі ДНК. [4, 5] Це відкриває нові перспективи для розуміння становлення особистості, де біологічні процеси тісно переплітаються з соціальними факторами.

Здатність передачі епігенетичних змін наступним поколінням має назву «Трансгенеративна епігенетична спадковість» [20].

У контексті епігенетичної теорії розвитку особистості, яку запропонував психолог та психоаналітик Ерік Еріксон, вона набуває особливого значення.

На думку науковця, розвиток особистості відбувається поетапно і поняття ідентичності відіграє ключову роль. Науковець розглядав еволюцію ідентичності як поєднання різних уявлень про себе, які формуються під час ходу соціалізації. Спочатку в контексті контактів з рідними (мати, батько, брати, сестри), а пізніше – з меншими та більшими групами в спільноті. Згідно з Е.Еріксоном, почуття ідентичності створюється через три основні аспекти, які відповідають за цілісність особистості. Перший аспект – це утворення ідентичності в рамках соціальних зв'язків, оскільки зворотній зв'язок, який вони дають, підсвічує особу

з іншого ракурсу та підтверджує цілісність та цінність [21, с. 379]. Другим аспектом є усвідомлення власного існування в контексті часу, коли особа сприймає свої минулі та майбутні вчинки крізь призму сьогодення. Третій аспект відповідає за сприйняття особистістю власної ідентичності як незалежну, без огляду на місце перебування. [28]

Оскільки кожна людина еволюціонує під час життя, змінюються і періоди її розвитку, за які відповідають об'єкти самоідентифікації. Через це і адаптивні функції також змінюються відповідно до віку особистості. Всього Е. Еріксон виділяє 8 етапів, на кожному з яких індивід стикається з певними задачами та завданнями та вирішує їх, роблячи, тим самим, свої висновки. Ці етапи можна спостерігати в наведеній нижче таблиці (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1 – Стадії розвитку особистості за Е. Еріксоном

Вік	Назва стадії	Ключовий конфлікт	Основний зміст / Завдання
0 – 18 міс.	Орально-сенсорна	Довіра vs. недовіра	Формування базової довіри до світу й основ ідентичності
18 міс. – 4 роки	М'язово-анальна	Автономія vs. сором і сумнів	Розвиток самостійності, впевненості у власних можливостях
4 – 6 років	Локомоторно-генітальна	Ініціатива vs. почуття провини	Формування ініціативи, прагнення діяти
6 – 11 років	Латентна	Працьовитість vs. неповноцінність	Розвиток навичок, працьовитості, ідентифікація зі сферою діяльності

Продовження таблиці 1.1

11 – 20 років	Підлітковий вік	Ідентичність vs. змішання ролей	Пошук власної ідентичності, формування стабільного «Я»
21 – 25 років	Рання дорослість	Близькість vs. ізоляція	Побудова близьких стосунків, здатність любити та працювати
25 – 60 років	Дорослість	Генеративність vs. стагнація	Творчість, продуктивність, виховання наступного покоління
60+ років	Зрілість	Цілісність Его vs. відчай	Прийняття свого життя, примирення з минулим, втрата страху перед смертю

Під час орально-сенсорної стадії виникає конфлікт базової довіри проти недовіри. Найголовнішу роль в оточені немовля відіграє мати, яка може закрити його базові потреби та надати відчуття захищеності. Це закладає фундамент для сприйняття себе, як частини безпечного світу. В протилежному випадку, в контексті батьківської ненадійності, у дитини сформується замкнутість, страх перед контактом та недовіра до інших.

На стадії м'язово-анальній дитина вчиться ходити, що дарує їй відчуття незалежності та формує впевненість в собі. Головний конфлікт полягає в тому, що сильний контроль, пригнічення та невдоволення з боку батьків може призвести до зародженню сорому та нерішучості.

Локомоторно-генітальна стадія припадає до дошкільний вік, коли ініціатива стає проти почуття провини. Дитина проявляє лідерство, ідентифікує себе згідно до статі та починає підлаштовувати під це свою поведінку. Надмірна критика з боку батьків може спровокувати відчуття провини.

На етапі латентної стадії розпочинається навчання у школі, дитина стає спроможна до оволодіння новими навичками, формулювання компетентності в різних галузях. Невдачі в цьому процесі або в соціальній адаптації призводять до відчуття меншовартості та неповноцінності.

Підлітковий вік відповідає за генерацію чіткої ідентичності, вирішується задача – усвідомлення свого «Я». Оточення відіграє важливу роль, насамперед, у це однолітки, які дають зворотній зв'язок і підсвічують як сильні, так і слабкі сторони особистості. Відбувається боротьба проти змішання ролей, коли відбувається супротив до дорослішання, бажання залишатися в дитячому віці, неприйняття соціальних ролей.

Наступною іде рання дорослість, коли формується партнерство, співробітництво, здорові емоційні зв'язки. В протилежному випадку на цьому етапі особа стикається зі страхом бути неприйнятним через «інакшість», самотність, закритість.

Дорослість відповідає за генеративність, тобто, бажання передавати нажитий досвід (через виховання дітей, роботу), продуктивність проти стагнації та відчуття безглуздя. Негативний сценарій може бути викликаний низкою ситуацій та виборів на попередніх етапах.

На стадії зрілості цілісність відіграє проти відчаю. На цьому етапі відбувається підбиття підсумків. В позитивному варіанті, у людини життя сприймається як цілісний досвід, втрачається страх перед смертю, від проходження життєвого шляху вона отримала задоволення. Або, навпаки, цей період може супроводжуватися жалем себе, розчаруванням, розпачом, що життя минуло марно.

Кожна з цих стадій включає в собі певну кризу та завдання та може бути інтерпретована крізь призму міграційного досвіду, розкриваючи внутрішні конфлікти та виклики, які постають перед представниками діаспори в новому соціальному середовищі.

Перший етап (конфлікт довіри проти недовіри) формується в ранньому віці дитини. В той же час переїзд до іншої країни супроводжується відчуттям повної залежності від навколишніх обставин, наприклад, місцевого населення, державних інституцій, волонтерських організацій. У разі позитивного зворотного зв'язку, комунікації та доступу до базових ресурсів у особи сформується новий рівень довіри до світу. В іншому ж випадку посиляться відчуття невпевненості, тривоги, відчуження.

На другому етапі (конфлікт автономії проти сорому), в контексті міграції, людина пробує самостійно діяти в новому соціумі: оформлювати документи, розуміти механізми інституцій, користуватися транспортом. Якщо спроби вийшли вдалими, зростає відчуття компетентності в цих питаннях та зростає можливість автономії. Якщо особа стикнулася з мовним бар'єром, непорозумінням або дискримінацією, формується внутрішній сумнів у власній здатності щось робити самостійно.

На стадії третього етапу (конфлікт ініціативи проти почуття провини) мігрант вже пройшов початкові кроки адаптації та розпочинає спроби навчання, заснування бізнесу або інтеграції в місцеву спільноту. Реалізація задуманого супроводжується позитивною самооцінкою, натомість ігнорування або негативне сприйняття суспільством спроб особи можуть призвести до формування почуття провини та сумнівів щодо свого права на якусь дію.

Четвертий етап (конфлікт працьовитості проти неповноцінності) в міграційному досвіді відповідає за професійну реалізацію. Успішне працевлаштування та визнання компетенцій сприяють відчуттю корисності. Але якщо кваліфіковані фахівці змушені погоджуватися на некваліфіковану працю, породжують глибокий внутрішній конфлікт. Це може призвести до фрустрації та відчуття власної неповноцінності.

На п'ятому етапі (конфлікт ідентичності проти змішання ролей) відбувається непорозуміння між культурною, етнічною, громадською

ідентичностями. Розуміння свого образу в цих сферах суттєво повпливає на становлення цілісної ідентичності в цьому суспільстві.

Після базової адаптації виникає потреба в дружбі, партнерстві. За цей процес відповідає шостий етап (конфлікт близькості проти ізоляції). В новому культурному середовищі виникають ускладнюючі елементи, наприклад, культурні розбіжності, мовний бар'єр або стереотипи з боку місцевого населення. Тож, в випадку неможливості побудови якісних соціальних зв'язків псується психічне здоров'я людини, що призводить до емоціональної ізоляції. І навпаки, якщо особа вчить мову, немає досвіду негативного ставлення до себе, шанси побудувати сім'ю, знайти друзів та розвивати кар'єру значно вищі.

Сьомий етап (конфлікт генеративності проти стагнації), який проходить мігрант, відповідає за бажання розвивати кар'єру, виховувати дітей, приймати участь у громадському житті. Якщо ці потреби не можуть бути реалізовані через низку причин, таких як внутрішні обмеження або соціальні бар'єри, зростає ризик стагнації та втрати сенсу життя.

На завершальному, восьмому, етапі (конфлікт цілісності проти відчаю) особа оцінює пройдений шлях. Для мігранта це означає або почуття задоволення життям, яке від створив з нуля в новому середовищі, що формує психічну цілісність, або розчарування від власного досвіду. Такий варіант розвитку подій може призвести до ізоляції та відчаю.

Таким чином, доведено, що культурна ідентичність — це не статичне явище, а постійний динамічний процес взаємодії між індивідом та його соціальним, культурним і психологічним середовищем. Особливо гостро питання про неї постає в умовах міграції та житті в діаспорі, коли особистість стикається з подвійною реальністю — рідною культурною спадщиною та новим соціокультурним середовищем. Концепція теорії епігенетичного розвитку особистості Е. Еріксона в міграційному контексті пояснює психічний розвиток особистості і показує перспективи для підтримки мігрантів на етапах адаптації.

1.2. Діаспора як соціокультурне явище: поняття, типологія, історичний контекст.

Діаспора — це спільнота емігрантів, яка перебуває поза межами своєї історичної батьківщини та сформувала життя між двома культурами, проте зберігає зв'язок із рідною країною через мову, традиції, культурну ідентичність і колективну пам'ять [19]. Вона виконує роль своєрідного культурного посередника. Це виходить далеко за межі простого фізичного переміщення етнічних груп. Таке явище нагадує складний організм, який одночасно зберігає генетичний код рідної культури та адаптується до нових умов існування.

Діаспора відіграє важливу роль для міжкультурного діалогу, що сприяє збагаченню як для спільноти в еміграції, так і для суспільства приймаючих держав. Поява діаспор як соціокультурного феномену є результатом багатогранного процесу, який триває протягом усієї історії людства. Він завжди відбувався під впливом комплексу зовнішніх обставин: кліматичних умов, економічних криз, складних політичних ситуацій. Водночас завжди залишалася потреба до збереження автентичності культурного спадку. Коли міграційні рухи тільки започатковувалися в доісторичні часи, і етнічні групи не мали чіткого розділення та формування, бажання збереження власних традицій та земель все ж прослідковувалися, хоча і мали різні прояви та види. Через це, потрапляючи в оточення інакшої етнічної спільноти, певні групи людей, в більшості випадків, не прагнули перенести їхні риси на себе. Для збереження етнічної ідентичності активно використовувалися соціальні зв'язки в межах «своїх» [19].

Проте з часом, особливо в випадках віддаленого проживання однієї діаспори від іншої, в таких групах відбувалися процеси адаптації, що супроводжувалися частковою інтеграцією в нове соціальне середовище, а подекуди й асиміляції. Асиміляція – це соціокультурне явище, яке передбачає поступове прийняття індивідом окремо чи діаспорою цілком елементів іншої культури та відмовою від власної. Вона супроводжується змінами в мові, поведінці, цінностях та самоідентифікації.

Окрім того, розглядаючи діаспору як таке складне явище, неможливо оминати питання її типології. В наукових рамках існують різні варіанти класифікації діаспор, в залежності від історичних умов, характеру організації та рівнем інтеграції до країни перебування.

Одним з найпоширеніших підходів є класифікація за мотивами виникнення. З огляду на це, діаспори поділяють на:

1. Трудові – створені під час економічної еміграції;
2. Колоніальні – утворені внаслідок експансії;
3. Історичні – існують століттями [19].

Також існує поділ за ступенем інтеграції в приймаюче суспільство:

1. Адаптовані – діаспори інтегрувалися, пристосувалися до умов в країнах перебування, але залишають власну ідентичність;
2. Мультикультурні – поєднують в собі елементи обох культур;
3. Ізольовані – обмежують асиміляцію [19].

Форма організації визначає рівень згуртованості спільноти та здатність до самоуправління то зв'язків всередині діаспори. Залежно від цього існує розподіл на:

1. Організовану – такий тип діаспори має офіційні організації, які представляють її інтереси;
2. Напіворганізовану – така діаспора має локальні об'єднання, які базуються на ініціативі волонтерів та не представляють її інтереси на міжнародному рівні;
3. Неорганізовану – діаспора схильна до асиміляції, відсутні офіційні представники, низька суспільна активність [19].

Однак, для більш глибокого розуміння прояву діаспори як соціокультурного явища важливо не лише проводити класифікацію, а й простежувати історичні витоки цього явища. Типи, форми та механізми функціонування мають довгий еволюційний шлях, який бере свій початок з античних часів. В античну добу (8 ст. до н. е. – 5 ст. н. е.) причиною їх створення стала колонізація (на прикладі

Грецької діаспори в Причорномор'ї), або вигнання [25]. Одним із найвідоміших прикладів є єврейська діаспора. Масове розселення євреїв поза межі своєї історичної батьківщини було зумовлено низькою історичних подій, таких як Вавилонській полон та руйнування римлянами Єрусалима. Унаслідок цього вони розселилися від Месопотамії до Малої Азії та Європи. Треба зазначити, що попри географічну розпорошеність, єврейським громада вдалося зберегти релігію, мову та міцні зв'язки з батьківщиною, яка продовжує сприйматися ними як головний духовний центр. У Середньовіччі (5 ст. – 15 ст.) спільноти активно формувалися через торгово-економічні зв'язки, які повпливали на інші культури, але не мали офіційно закріпленого статусу. Новий час (16 ст. - 19 ст.) відзначився трансатлантичною работоргівлею, яка стала чинником для створення африканської діаспори. Також, мали вплив економічні труднощі (трудова міграція). Саме в цей час починає розвиватися національна самосвідомість діаспор, що було спричинено поширенням писемності та друкарської справи. Активно створювалися перші школи, церкви, які підтримували інтелігенція та духовенство, знаходячись теж в еміграції. Також, перебування в іншомовному середовищі одразу підкреслювало відмінність етнічної спільноти [25].

20 ст. підштовхнуло до створення нових діаспор через дві світові війни. У сьогоденні діаспори не втрачають зв'язок з батьківщиною завдяки цифровим технологіям, продовжують адаптуватися в новому середовищі та набувають нового образу – гібридної діаспори. Згідно з теорією Номі К. Bhabha, професора гуманітарних наук у Гарвардському університеті, культура – це динамічний процес, який відбувається у так званому «третьому просторі» (перекл. англ. - «Third Space»), про який від детальніше пояснює в своїй праці «The Location Of Culture». Номі К. Bhabha визначає «третій простір», як проміжне місце між колоніальною (домінантною) та колонізованою (підлеглою) культурами, де відбувається створення нових цінностей [23]. Через це, діаспора перетворюється з автентичної культурної спільноти до гібридної, тобто, в яку

інтегровано елементи обох культур, але не втрачається етнічна пам'ять. В таких умовах гостро постає питання збереження культурної ідентичності.

1.3. Теоретичні підходи до вивчення збереження культурної ідентичності в умовах еміграції.

Існують декілька підходів, які пояснюють процеси збереження культурної ідентичності під впливом міграційних процесів.

Насамперед, виокремлено психосоціальний підхід згідно до теорії епігенетичного розвитку індивіда за Е. Еріксоном, який було описано в першому пункті даної роботи, присвяченому теоретико-методологічним засадам вивчення культурної ідентичності в діаспорі.

Другим напрямком у дослідженні культурної ідентичності є культурологічний підхід, який базується на символах – мові, традиціях, обрядах, звичаях. Тобто, культурна ідентичність у діаспорі схильна до трансформацій, але, при цьому, зберігає свою генетичну основу. Значний внесок у розвиток цієї концепції зробив британський культуролог, соціолог та основоположник культурних досліджень у Великій Британії Стюарт Холл. В його статті «Culture Identity and Diaspora» науковець стверджує, що культурна ідентичність – не статичне поняття, вона схильна до постійних змін в умовах міграції та новому середовищі. Він розрізняє два основних положення ідентичності. Перший – це ідентичність розглядається як «основний стабільний стан», стабільна та незмінна, та другий – «процес», який демонструє складність та суперечливість. Особливо це видно на прикладі діаспор, які перебувають у стані постійної адаптації. Крім того, С. Холл наголошує на ролі пам'яті як центрального чинника формування ідентичності. Колективна пам'ять забезпечує зв'язок між поколіннями, є підґрунтям для самоідентифікації та підтримує етнічну спадщину [30].

Соціологічний підхід розглядається в розрізі «культурного капіталу», який, як поняття, ввів французький соціолог та антрополог П'єр Бурд'є. В своїй

науковій статті «Forms of Capital» він пропонує концептуальне розрізнення між трьома основними формами капіталу – економічний, культурний та соціальний. Соціальний капітал у трактуванні Бурд'є зв'язки та стосунки, які виникають в межах соціальних мереж та колективів. Саме завдяки ним індивід отримує доступ до інформації, підтримки, неформальних каналів комунікації. Варто зазначити, що ці ресурси не існують у відриві від культурного середовища, оскільки базуються на довірі, спільних цінностях та взаємному визнанні. Соціальний капітал накопичується протягом всього життя й часто передається між поколіннями. Тому, він створює чіткі моделі соціального домінування та нерівності. Бурд'є наголошує, що соціальні стосунки можуть бути капіталізовані, тобто трансформовані до інших видів капіталу, зокрема економічного [24].

У свою чергу, культурний капітал проявляється не тільки в освіті, а й в мовних вміннях, знанні принципів поведінки, які вважаються прийнятими в певному соціальному оточені [24].

Саме в ситуаціях добровільного чи вимушеного переміщення населення чітко простежується принцип взаємодії різних форм капіталу. Міграційні процеси оголюють нерівномірність розподілення ресурсів та демонструють як культурний або соціальний капітали можуть ускладнювати, або, навпаки, полегшувати інтеграцію. Більшість соціальних інститутів, – сім'я, освіта в вигляді диплому, навички або залишаються, або є легітимними лише на території батьківщини особистості і можуть бути не признаними в інших країнах. Тому міграція наочно показує здатність капіталу переводитися та адаптуватися до нових вимог та умов.

Крім того, до соціологічного підходу належить праця «Культурний код» Клотера Рапая, французького психолога та маркетолога. Вона формує концепцію, згідно з якою, глибинні психологічні механізми, які створюються на ранніх етапах соціалізації особи, визначають сприйняття базових понять у межах певної культури. Автор вводить поняття «культурний код» як сукупність підсвідомих значень, що закріплюються вже в масовій свідомості та впливають на моделі

поведінки, комунікацію, споживчі вподобання та суспільні норми. Згідно з К. Рапаєм, «культурний код» не є універсальним, тому що кожне суспільство має власні уявлення про якість явища. Наприклад, поняття «автомобіль» в американському контексті кодується як «свобода», в той час, як в Німеччині це «інженерна досконалість» або «технологія». Для французів «шоколад» - це «задоволення, а для американців – «винагорода». Це стосується і інших областей, наприклад ми не «купуємо речі», а ми задовольняємо свої культурні очікування. Такий код визначає глибоку символічну сутність речей у свідомості суспільства. Особливістю концепції К.Рапая є фокус на підсвідомому рівні сприйняття, і це має вирішальний вплив на індивідуальні поведінки. Автор пропонує метод виявлення культурного коду шляхом занурення у глибині асоціативні ряди особи, сформовані в період дитинства, коли первинний досвід фіксується найбільш емоційно. У цьому контексті роль діаспори стає надзвичайно важливою, оскільки діаспорні спільноти виконують функцію «генетичного коду культури». Вони виступають як своєрідний «резервуар пам'яті». З огляду на те, що «культурний код» - це жива система колективної пам'яті, діаспора, як її носій, має потенціал збереження та трансформації її у нових соціокультурних умовах. Збереження мови, обрядів, етнічної кухні, а також передача цих елементів наступним поколінням забезпечує постійну репродукцію ідентичності. Проте, підсвідомі коди можуть зазнавати змін під впливом нових культурних обставин. Це стимулює діаспори до адаптації [35].

Важливим також є підхід концепції мультикультуралізму. Українці, що проживають за межами батьківщини, змушені шукати баланс між адаптацією до нового соціального простору та збереження власної культурної самобутності. І це завдання стає складнішим за таких умов. «Мультикультуралізм як ідеологія, політика та практика став способом примирення різних груп (етнічних, релігійних, культурних тощо) поліетнічних суспільств та посприяв збереженню різноманіття та формуванню толерантності» [7, с. 8]. В ідеальному варіанті, він нагадує мозаїку, де культурні відмінності стають джерелом взаємного натхнення

та гармонійно доповнюють один одного. Проте на практиці, окрім можливостей, виникають і виклики. Мультикультурне середовище створює сприятливі умови для того, щоб українці могли зберігати та розвивати свою етнічну культуру. У країнах, які підтримують ідеологію мультикультуралізму, це зокрема Канада, Швеція, Австралія, українська діаспора активно розвиває школи, недільні церкви, організовує різні заходи. Проте в умовах культурного різноманіття може виникати конкуренція серед інших етнічних спільнот за фінансові ресурси, державну підтримку та увагу в медіа-просторі. У цьому контексті українська діаспора в тих країнах, де вона не є найчисленнішою чи не має сталої організації, може стикатися з поступовою втратою культурної видимості. Це питання постає гостро перед молодим поколінням, оскільки у процесі соціалізації вони дедалі інтегруються у загальнонаціональний культурний простір тієї країни, де мешкають. Вони споживають локальний інформативний контент, навчаються у місцевих школах, формують дружні зв'язки у багатокультурному середовищі, що сприяє їх інтеграції у місцеву культуру, але віддаляє від власного культурного коріння. Тож, постає питання збереження культурної ідентичності. Важливим аспектом є інтеграція традицій. В умовах мультикультурності українські свята та обряди можуть стати подіями для розширення суспільного календаря та залучати представників інших національностей. Таким чином, мультикультуралізм не буде дорівнювати втраті самобутності, а, навпаки, підтримувати сприятливі умови для культурного обміну, взаємного збагачення та активного міжкультурного діалогу.

Отже, теорико-методологічні засади, приведені в даному розділі виявляють культурну ідентичність як складний та динамічний перебіг. Вона формується на перетині особистісного розвитку, досвіду від взаємодії з оточенням та впливом культурних традицій. Епігенетичний підхід Е. Еріксона дає змогу зрозуміти, які послідовні стадії проходить особа в умовах міграції. Сама діаспора постає як соціокультурна спільнота, яка живе між двома світами. Її структура, ступінь організованості та рівень включення в нове середовище залежать від історичних обставин, мотивів міграції та внутрішньої згуртованості. Вивчення процесів

збереження культурної ідентичності в еміграції потребує міждисциплінарного підходу. Культурологічний підхід розкриває значення мови, символів і ритуалів як засобів відтворення ідентичності нових умовах, а соціальний пояснює, через концепт культурного та соціального капіталу, як ресурси та зв'язки допомагають у збереженні культурної ідентичності. Мультикультуралістський підхід акцентує увагу на взаємному впливі культур. Усі ці ракурси дають цілісне бачення того, як діаспорні спільноти адаптують свою культурну ідентичність.

РОЗДІЛ 2

ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ТА СТАНОВЛЕННЯ ЇЇ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Етапи формування української діаспори не лише пов'язані з економічними, політичними та соціальними обставинами, а із поступовим становленням культурної ідентичності. Кожна хвиля мала власні обставини та особливості – як щодо причин виїзду, так і щодо способів адаптації до нового середовища проживання та можливостей самореалізації. Однак, культура в діаспорі ніколи не існує поза часовим виміром, тому що вона передається через покоління. Саме в процесі наслідування від першої хвилі емігрантів до їхніх нащадків, проявляється глибша історична логіка формування етнічної культури. Різні покоління української діаспори демонструють різний ступінь інтеграції в приймаючих країнах та різні способи осмислення власної ідентичності. Окрім цього, культурі в діаспорі виступає як інструмент згуртування, оскільки збереження традицій дозволяли підтримувати емоційний зв'язок із Україною навіть на відстані.

2.1. Основні хвилі української еміграції: причини та географія розселення.

Процес становлення української діаспори розпочався ще в 19 ст. та триває по сьогоднішній день. Умовно його поділяють на чотири етапи (хвилі).

Перша хвиля називається довоєнна та охоплювала проміжок кінця 19 ст. до 1914 р., тобто до початку Першої світової війни. Ключовими факторами, які впливали на масові міграції українців в цей час були аграрна криза (перенаселені сільські території) та потреба пошуку кращих економічних можливостей. Першими українськими мігрантами стали жителі Галичини, Буковини та Закарпаття. У цей час вони мігрували до США, переважно штату Пенсильванії, оскільки там було багато робочих місць на металургійних заводах

та шахтах. Кількість там українців становила 350 тис. В Канаді українці отримували земельні ділянки та займалися землеробством. Загалом до Сполучених Штатів Америки прибуло в той час 350 тис. українців, а до Канади – 150 тис. Також була міграція до Аргентини, Бразилії та Австралії [3].

Друга хвиля була спровокована Першою світовою війною (1917 – 1921 рр.) та тривала ще впродовж 1920-1930 рр.. Основними причинами переселення стали економічна криза та політична нестабільність. Значна кількість мігрантів, серед яких багато студентів, інтелегенції, культурних діячів, прибули до країн Центральної та Східної Європи. Завдяки цьому почалася активна наукова та культурна діяльність – були засновані Український науковий інститут в Берліні та Варшаві, Український вільний університет, Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова. Згодом у 1920-30-х рр. українські емігранти більше виїжджали через збільшену трудову міграцію до Канади, США, Бразилії, Німеччини, Франції, Польщі, Румунії, Чехословаччини тощо, а деякі емігранти повернулися в Україну [3].

Третя хвиля отримала назву післявоєнної та виникла через Другу світову війну. Біженцями були переважно люди, потрапивши в табори Німеччини, Італії та Австрії. З кінця 1940-х і на початку 1950-х рр. вони прибули на проживання до Канади, США, Бразилії, Франції, Великобританії, де створили багато фінансових, культурно-просвітницьких, громадських інституцій, з яких сформувалися Світовий конгрес вільних українців, Український конгресовий комітет Америки та Конгрес українців Канади [3]. Українські емігранти створювали школи, молодіжні гуртки, церкви, фестивалі, що дозволяло підтримувати культурну свідомість та передавати це внукам та дітям, які народились вже закордоном.

Четверта, або сучасна, хвиля мала початок після здобуття Україною незалежності в 1991 р. Причинами переселення стала складна економічна ситуація, яка створилася після розпаду СРСР. Збільшилась кількість переселенців із західних регіонів України до США, Канади, Німеччини,

Австралії. Згодом помітно зросла сезонна трудова міграція до країн Європи, країн Балтії та РФ. Кількість мігрантів на той період складала від 5 до 12 млн осіб, а кількість сезонних заробітчан складала від 1 до 2,5 млн осіб [3]. Еміграція після 2022 року мала політичний характер та значною частиною нової діаспори стали жінки, діти, літні люди, студенти. Згідно з даними УВКБ ООН, їх кількість на території Європи станом на 16 березня 2024 р. становила 6,218 млн, а загалом у світі – 6,780 млн осіб [31].

Не менш важливим аспектом є подальша адаптація українців у країнах розселення. Розглянуто низку прикладів. По-перше, створення української діаспори в Канаді, яка бере свій початок наприкінці 19 ст.. Станом на сьогодні кількість канадців українського походження становить близько 1,2 млн осіб. Попри тривалий час проживання за межами батьківщини, вони демонструють сталість у збереженні мовної, культурної та традиційної спадщини. Це знаходить відображення у багатьох проявах громадського життя – зокрема, в діяльності етнографічних ансамблів, музеїв, культурних осередків. Прикладом є музей просто неба в Альберті під назвою «Село україно-канадської спадщини». Він реконструює умови життя перших переселенців. Українська діаспора бере участь в організації національних свят, прагнучі до популяризації своєї культури серед місцевого населення. Події на зразок Дня Незалежності України, Дня української мови та писемності супроводжуються урочистими концертами, ходами та виставками, які слугують нагодою для культурного діалогу з іншими громадами. Особливо помітними є ініціативи, пов'язані з Великоднем. Традиція розпису писанок перетворилася на засіб ознайомлення канадського суспільства з українською обрядовістю. Окрему роль відіграють українські медіа, яких в Канаді налічується близько 600. У політичній сфері українська громада має значний вплив. Як зазначає Т. Кузьміна, в сільських регіонах представники діаспори часто обіймають адміністративні чи виборні посади та залучаються до процесів місцевого самоврядування. Боротьба за голоси українців стала помітним чинником у канадських виборчих кампаніях. За словами А. М,

Василенка, канадські українці не лише зберегли культурну ідентичність у мультикультурному середовищі, а й стали надійними партнерами України на міжнародній арені. Саме завдяки діаспорним ініціативам Канада була однією з перших держав, які визнали незалежність України та згодом стала її стратегічним союзником. Підтримка з боку діаспори охоплює широкий спектр питань [17, с. 185].

По-друге, на початку еміграційної історії українців у США перші значні хвилі переселення мали місце наприкінці 19 – початку 20 ст. За офіційними даними перепису населення США 2000 р., осіб українського походження було близько мільйона, проте неофіційні оцінки діаспорних організацій називають цифру понад 2 мільйони [8, с. 34]. В 1905 р. українська спільнота сформувала братство святого отця Миколая. Її діяльність була зосереджена на розвитку освіти, організації політичних клубів. Наступного року в Чикаго було засноване братство святого Миколая за ініціативи Миколи Струтинського, лікаря Володимира Сіменович та адвоката Стефана Янович. Сьогодні українське життя в США репрезентовано низкою інституцій. Серед них – Український конгресовий комітет Америки, Український народний союз, Українська національна інформаційна служба [8, с. 37].

По-третє, наприкінці 19 – початку 20 ст. українська еміграція почала активно формуватися не лише за океаном, а й у межах європейського простору. Це стало значним чинником змін у соціокультурній та економічних сферах цього регіону. Представники українського етносу активно долучалися до громадського життя, засновували численні культурно-освітні осередки, театральні колективи, художні школи. Особливо вагомим став внесок українців у розвиток промислового потенціалу країн Східної Європи. Українці становили суттєву частку робітничого класу, працювали на шахтах та підприємствах, що сприяло модернізації економіки цих держав. Після завершення Другої світової війни відбулося формування організованих громад, які мали вплив у культурному та інформаційному просторі приймаючих держав.

З плином часу українська діаспора не менш активно сприяє розбудові культурних взаємин між країнами її перебування та Україною. Завдяки організованості та соціальній мобільності, українці стали вагомою частиною європейського економічного та культурного ландшафту.

За таких обставин особливо гостро постає питання поколінних змін у діаспорному середовищі, адже саме вони суттєво впливають на характер самоідентифікації наступних поколінь та ступінь збереження національних традицій.

2.2. Вплив поколінних змін на сприйняття ідентичності в діаспорі.

Як вже було зазначено вище, ідентичність в українській діаспорі є динамічним явищем, яке може зазнавати змін через зміни поколінь. Шляхом накладання концепцій з різних досліджень можна більш глибоко зрозуміти процеси, які відбуваються в українській діаспорі, та порівняти їх з подібними випадками. Дослідження етапів утворення культурної ідентичності в рамках діаспори є важливою частиною соціокультурних наукових праць. Одним із таких прикладів є робота Deianira Ganga «International Identify Shift Among Italian Immigrants in the Nottingham Area», яка вивчає ідентичність італійської діаспори в Великій Британії (Nottingham). У своїй роботі вона концентрується на вивченні змін культурної ідентичності (на базі проведених інтерв'ю з представниками трьох поколінь). Це дає унікальну можливість прослідкувати та зрозуміти еволюцію також і української ідентичності в умовах еміграції та поглянути на ці процеси з іншого ракурсу.

Одним з основних моментів змін у сприйнятті культурної ідентичності є передача цінностей та традицій наступним поколінням. Кожне покоління, яке народжується поза межами етнічної батьківщини сприймає національну приналежність інакше, ніж попередні.

D. Ganga описує в своїй роботі, що перше покоління італійців, яке прибуло до Великої Британії в 20 ст. страждало ностальгією за Італією, спілкувалося

переважно італійською, намагалося передати культурні цінності своїм дітям – прагнуло зберегти етнічну ідентичність. Вони влаштовували культурні та релігійні заходи, підтримували зв'язок з Італією, святкували національні свята. Це покоління стикалося зі складнощами в інтеграції до нового культурного середовища, через що вони будували стосунки між собою і, тим самим, створили власну мікрокультуру прямо всередині британської [29]. Так само, як і перші українські мігранти прагнули зберегти ідентичність та автентичність через національні символи в новому середовищі.

Друге покоління італійців сформували новий спосіб сприйняття самоідентифікації, який отримав назву «узгоджена ідентичність» (перекл. англ. - negotiated identity), яка охоплює та поєднує в собі елементи національної італійської культури та впливи від культури країн перебування [29]. Що італійці, що українці в цьому поколінні народжувалися в новому середовищі, з малечку вільно володіли мовою країни проживання, але, тим часом, завдяки батькам навчалися і рідної мови, святкували італійські або українські свята та приймали участь в культурних заходах спільноти. Вони ідентифікували себе як «українці, які живуть в іншій культурі», і поєднання різних культур стало визначальним для їхнього світорозуміння.

D. Ganga вважає, що третє покоління, яке також виросло в країні еміграції їхніх пращурів, може втрачати основні складові самоідентифікації з італійською культурою, а асоціює себе вже більше з культурою країни, де вони народилися. Оскільки їхні батьки росли, як перехідне покоління і часто опинялися в ситуації подвійної ідентичності, вони змогли передати своїм дітям лише ослаблену, фрагментовану версію культури [29]. Третє покоління українців змінюється подібним чином, і тому також схильне до втрати самоідентифікації, як нащадків української культури. Мова, обради, традиції перестають бути повсякденною практикою, вони стають емоційним, родинним спадком та перевтілюється в культурну пам'ять.

Таким чином дослідження D. Ganga наочно показує, як змінювалась ідентичність італійців в британському середовищі, і як кожне покоління переживало та переживає трансформаційні процеси. Це дослідження є важливим для розуміння, як відбуваються зміни в діаспорі і може бути застосоване до української діаспори, яка теж зазнає подібних змін в контексті чотирьох хвиль міграції. Важливо звернути увагу на різницю в досвіді поколінь. Старше покоління часто відіграє роль носія культури, натомість молодші покоління, які були народжені та виростили за межами території України, часто ідентифікують себе як частину мультикультурного середовища. Проведене порівняння між українською та італійською діаспорами підтверджує, що процес міжпоколінних трансформації має загальні закономірності, незалежно від етнічного походження. У кожній з них спостерігається поступовий перехід від збереження «оригінальної» культури до її адаптації та гібридизації. Саме через призму поколінь можна простежити, як кожне нове покоління української діаспори формує нові моделі поведінки у країнах проживання. Ці зміни мають свій вплив на те, як українці інтегруються в культурні та економічні процеси приймаючих суспільств.

2.3. Внесок української діаспори в економічне та культурне життя країн її перебування.

Поступова інтеграція української діаспори в суспільства країн перебування охоплює різні аспекти життя її членів: від повсякденного побуту до участі в економічних та культурних структурах. На початку представники діаспори адаптуються до нових умов, зосереджуючись переважно на працевлаштуванні, задля забезпечення своїх базових потреб. Проте з часом вони починають активніше взаємодіяти із місцевими спільнотами, наприклад, колегами по роботі та новими друзям. Це сприяє глибшому залуженню до соціального середовища країни проживання. Загалом, у сфері економіки українська діаспора проявляє себе як мобільний та працьовитий ресурс, який здатний пристосовуватися до

різних умов та вносити вагомий внесок у розвиток економіки, залежно від перебування. Українці не просто інтегруються в уже сформовані фінансові обставини, а й активно створюють нові можливості до інвестування, працевлаштування та інновацій. Вони поширюються на сільське господарство, будівництво, ІТ, малий та середній бізнеси, сфери обслуговування та торгівлі. На підтвердження цього можна навести низку прикладів українських громад у Канаді, Австралії та Польщі. Українська діаспора Канади, яка є однією з найбільшій та найорганізованіший у світі, зокрема завдяки першим хвилям еміграції ще наприкінці 19 – початку 20 ст., активно розвиває підприємницьку діяльність, особливо у сфері торгівлі та агробізнесу. Ці сфери займають велику частину загальної канадської економіки. Багато хто з представників діаспори сам володіє фермами, створює сімейні бізнеси, які передають досвід та підприємницький дух з покоління в покоління. У торговій сфері українці створили в Канаді мережу магазинів, ресторанів та сервісу, які слугують своєрідним «мостом» між Україною та Канадою. Таким чином, у канадців формується позитивний імідж української нації, а саме, як працюючої та приємної спільноти.

Не менш показовим є внесок і в економіку Австралії, хоча чисельність українців там менша, порівняно з Канадою. Вона також відрізняється високою самоорганізацією. Перші емігранти заклали фундамент для міцної та працелюбної громади, яка з роками розрослася більше. Українці долучаються до промисловості, транспорту, будівництва, бізнесу, є власниками компаній, ресторанів та імпортно-експортно фірм. Завдяки цьому вони співпрацюють з Європою та Україною та налагоджують ділові стосунки. Чимало українських підприємців поєднують комерційну діяльність з меценатством, підтримують за власні кошти культурні ініціативи, освітні програми. Така поєднана стратегія економічної інтеграції та культурної активності сприяє створенню позитивного іміджу українців в австралійському суспільстві.

Наостанок, наведено приклад української громади в Польщі. Там українці долучаються до роботи в логістиці, будівництві, фабриках, заводах, у сфері догляду та харчуванні. Також, зростає кількість відкритих підприємств, які охоплюють абсолютно різні сфери: від кав'ярень до ІТ-компаній.

Кожен десятий бізнес, відкритий у 2024 році, належить українцям. До того ж, згідно з аналітичними оцінками, проведеними компанією Deloitte у березні 2024 року, українці в Польщі зробили відчутний позитивний вплив на економіку країни. Експерти зазначають, що за 2023 рік їхній внесок у формування ВВП міг досягати 1,1%, а з урахуванням поступової інтеграції українців у польський ринок праці, цей показник може сягнути 1,35% [38].

Що стосується культурного внеску української діаспори в вищеназваних країн, то у Канаді культурна спадщина українців глибоко вкоренилась. Наприклад, «Toronto Ukrainian Festival» приваблює тисячі відвідувачів щороку. До того, працюють українські школи, музеї, культурні центри, хорові гуртки. В Австралії культурне життя української спільноти також зазнало активного розвитку. Навіть попри географічну віддаленість від батьківщини, українцям вдалося зберегти традиційні елементи побуту, страви, фольклор, вишивки, церкви, ансамблі. У Польщі відкриваються українські книгарні, мовні курси, у музиці, журналістиці та блогерстві з'являються українські голоси. Загалом, це формує поступово у спільнотах приймаючих держав повноцінний образ культурної спадщини України.

Таким чином, формування української діаспори відбувалося в декілька етапів, кожен з яких мав свої причини еміграції та особливості адаптації в країнах проживання. Вони відображають розвиток культурної ідентичності українців за кордоном. Дослідження впливу поколінних змін показує, що самоідентифікація в діаспорі не є сталим поняттям. Перші покоління зберігають автентичність культури, другі формують гібридні моделі ідентичності, поєднуючи національні традиції з культурою країни проживання, а треті поступово переходять до перетворення національної культури на культурну

пам'ять. Українці долучаються до розвитку економіки країн розселення, створюють власні бізнеси або працюючи в найманій справі та займаються благодійністю. Приклади української діаспори в Канаді, Австралії та Польщі підтверджують їхню здатність до мобільності та здатності до самоорганізації. Водночас, діаспора створює позитивний імідж української спільноти та підтримує тісні зв'язки з Україною. Подальше вивчення цього явища є важливим для ведення ефективної політики, яка буде стимулювати розвиток діаспори у світі та підтримувати її внесок у глобальну культуру.

РОЗДІЛ 3

ВЗАЄМОДІЯ УКРАЇНСЬКИХ ТРАДИЦІЙ ІЗ КУЛЬТУРАМИ КРАЇН ПЕРЕБУВАННЯ

З часів четвертої хвилі українських міграційних процесів постало питання збереження або трансформації українських традицій. Оскільки, вони сприяють налагодженню мультикультурного діалогу між діаспорою та країнами їхнього проживання, адаптуються до соціокультурного простору інших держав, взаємодіють з місцевими традиціями та можуть не лише зберігати автентичний стиль, а й набувати нових форм вираження. Цей розділ присвячено аналізу механізмів та форм цієї взаємодії, зокрема впливу діаспори на культурне середовище країн перебування та сучасним прикладам культурного обміну.

Водночас слід зазначити, що подібні процеси відбувалися й раніше – під час перших хвиль української міграції у ХІХ та на початку ХХ століть. Цей історичний досвід є важливою основою для розуміння сучасної взаємодії, оскільки він висвітлює що культурний обмін як довгостроковий та багатовимірний процес.

3.1. Інтеграція елементів української культури в культури країн перебування діаспори.

Інтеграція розглядається як комплексний процес, який охоплює адаптацію індивідів до нового соціокультурного, економічного та політичного середовища зі збереженням головних елементів власної етнічної ідентичності. На відміну від асиміляції, інтеграція будується на принципах взаємоповаги, міжетнічного діалогу та не передбачає повного «розчинення» культури меншини у культурі більшості. Залежно від потреб, інтеграція може обіймати різні форми:

1. структурну – доступ до освіти, медицини, ринку праці;
2. культурну – участь в соціальному житті на визнання;
3. соціальну – встановлення зв'язків між групами;

4. ідентифікаційну – власне відчуття належності до соціального простору.

На думку канадського культурного антрополога Джона Беррі у його статті «Immigration, Acculturation and Adaptation», інтеграція – це одна з чотирьох стратегій акультурації, - процесу, коли представники різних культур вступають в безпосередній контакт і змінюють свої цінності та поведінку. На думку науковця, типологія подальшого розвитку залежить від двох питань. 1) Чи є важливим збереження своєї культурної спадщини? 2) Чи є бажання в індивіда взаємодіяти з більшістю? В залежності від відповідей існують чотири стратегії: інтеграція, асиміляція, сепарація та маргіналізація. Як показують емпіричні дослідження, проведені Дж. Беррі, осіб, які орієнтуються на інтеграційну стратегію демонструють вищий рівень добробуту та частіше досягають успішної соціокультурної адаптації [22].

Наочним прикладом даного явища є українська діаспора, яка активно інтегрує елементи національної культури, перетворюючи їх на частину культурного простору країн її перебування. Значну роль у цьому процесі відіграли видатні діячі.

Павло Тичина (1891–1967) — одна з найвидатніших постатей української літератури 20-го століття, поет і громадський діяч. Народжений у духовному середовищі на Чернігівщині, він з дитинства був занурений в атмосферу української народної культури, що згодом відобразилося в його поезії. У 1920-х роках він оселився в Сполучених Штатах Америки, де активно працював над популяризацією української літератури та культури, виступав на радіо, організовував літературні вечори, співпрацював з українськими виданнями. Його творчість допомогла багатьом українцям, які опинилися далеко від батьківщини, зберегти почуття національної ідентичності [18].

Любомир Романків (1921–2016) — видатний український вчений і педагог, який зробив значний внесок у розвиток української освіти в діаспорі. Протягом багатьох років він очолював Український вільний університет у Мюнхені, який

вважається одним з найважливіших навчальних закладів української еміграції. Його діяльність включала організацію наукових конференцій, видання досліджень, підтримку молодих студентів, які навчалися в університеті. Завдяки керівництву Л. Романківа Український вільний університет став важливим центром інтеграції української культури в європейський культурний простір, що сприяло не лише збереженню традицій, а й їх розвитку в нових соціально-культурних умовах [15].

На сьогоднішній час зберігаються та поширюються українські народні ремесла, у вигляді майстер-класів, присвяченим традиційним видам мистецтва – вишивці, писанкарству, гончарству та інші. Наприклад, 28 вересня 2024 року в культурному центрі STRAZE було організовано майстринею Іриною Яковлевою сумісно з Лесею Гронскою, програмою House of Resources та комісаром з інтеграції Університету та Ганзейського міста Грайфсвальд майстер-клас з писанкарства [34]. Подібна ініціатива, тільки в онлайн форматі, є також в США. Платформа ClassBento пропонує курси з розпису писанок, де учасники отримують інструкції, матеріали та мають можливість створити власний стиль розпису [27]. В музеї сучасного мистецтва Moderna Museet у Швеції в місті Мальме з 21 вересня 2024 р. по 30 березня 2025 р. було проведено виставку картин Марії Примаченко. Загалом, було презентовано 40 робіт, створених майстринею за 50 років роботи. Виставка «The Fantastic and Horrific» є важливим кроком для визнання українського мистецтва на міжнародній арені [37].

Таким чином, приклади, наведені вище, демонструють процес популяризації української культури на теренах світового культурного поля та її інтеграцію у культури країн перебування діаспори. Через спільні проекти, освітні заходи, виставки та побратимські взаємини українська культура стає видимою, пізнаваною та органічною частиною мультикультурного суспільства.

3.2. Адаптація української культурної спадщини в контексті місцевих звичаїв.

Процес інтеграції українців у нове середовище супроводжується адаптацією, яка слугує природною реакцією за таких обставин. Великий тлумачний словник сучасної української мови дає таке визначення терміну: «АДАПТАЦІЯ, -ї, ж. 1. біол. Здатність будь-якої системи реагувати на навколишнє середовище і змінювати свою поведінку задля оптимального функціонування.» [1, с. 11]. Українська діаспора, перебуваючи в умовах іншомовного та іншокультурного середовища, зберігає важливі елементи національної культури, та підлаштовує деякі традиції до тих, які прийняті в країні її перебування. Це засвідчує про життєздатність культури та її здатність до взаємодії та розвитку.

Наслідком чотирьох хвиль міграції, значно зросла кількість міжкультурних шлюбів, у яких один з партнерів має українське походження. У таких родин на постійній основі відбувається взаємодія, адаптація та визнання традицій обох сторін. Особливо чітко це простежується під час родинних святкувань. У змішаних сім'ях спостерігається тенденція до змішування святкових обрядів. На прикладі святкування Різдва в україно-канадських родин показані особливості культурного перехрестя. Канадська модель робить акцент на сімейному дозвіллі, обміні подарунками, спільному співі різдвяних пісень та прикрашанні оселі впродовж усього грудня. Українська ж зберігає структуру як сакральний акт, зокрема, в кулінарному та ритуальних аспектах. Головним кулінарним аспектом є приготування 12 страв (кутя, узвар, борщ, риба, вареники тощо), які символізують 12 апостолів. Сама вечеря починається з появою на небі першої зірки. У змішаних українсько-канадських сім'ях поєднуються окремі елементи обох традицій. Тож, святкова трапеза може включати в себе традиційні канадські страви, наприклад, індичка, журавлиновий соус, разом з українськими, але загальне число сягатиме 12. Часто родини розділяють святкування, коли 24 грудня відбувається українська вечеря з відповідними обрядами, а на ранок 25

грудня, за канадським звичаєм, сімейний обід та обмін подарунками. Діти, які вирости в змішаних родин, ознайомлені з різними системами цінностей та святковими календарями, а батьки виступають посередниками, адаптуючи зміст обрядів до сучасності та передаючи пам'ять народів.

Особливе місце у збереженні культурної ідентичності посідає гастрономічна традиція. У зв'язку з віддаленістю від етнічної батьківщини, члени діаспори змушені адаптувати рецепти, з огляду на місцеві продукти харчування. Прикладом цього є досвід української громади в Австралії, де вона змушена змінювати зміст трапез на рівні інгредієнтів. Борщ часто готується з продуктів, доступних в тих умовах. Наприклад, австралійський буряк має світліший колір та м'якшу структуру, що впливає на смак та вигляд страви, а необхідну кислотність добувають завдяки лимонного соку, замість квашеної капусти. Також, до приготування можуть залучатися і місцеві інгредієнти, такі як батат та австралійські прянощі. Але приготування голубців, борщу або вареників слугує актом збереження пам'яті культурної спадщини, способом передачі цінностей, а не несе лише повсякденно-побутову функцію. У процесі цієї адаптації неминуче виникає взаємодія з іншими культурами, що створює унікальну базу для міжкультурного діалогу. Саме на цьому етапі виникає потреба з'ясувати роль крос-культурного обміну як джерела збагачення української культури.

3.3. Крос-культурний обмін як шлях збагачення української культури.

Культура перебуває в динамічному стані та діалозі з іншими. Історія української культури тісно пов'язана з впливами інших цивілізацій. У випадку становлення української культури одним з перших масштабних впливів крос-культурного обміну стала Візантійська імперія. Він розпочався зі сакрального акту хрещення Київської держави у 988 р. та охопив релігію, мистецтво, освіту та політичну систему. Таким чином, православ'я як релігія стала основою світогляду, моралі та культури. Київська держава отримала богослужбові книги, календар свят та

церковні обряди. До того ж, розпочалося монументальне храмове будівництво. Як приклад, собор Софії Київської. Новим явищем стало використання куполів, фресок, мозаїк. Новою була і традиція іконопису, яка стала основою для візуального мистецтва того часу. Сам термін «крос-культурний» (англ. перекл. – Cross-culture) згідно з Кембриджським словником означає «той, що включає дві або більше» [26]. У сучасному світі віх охоплює явища обміну знаннями, мовами та ідеями. Одним із середовищ, де цей процес особливо помітний, є українська діаспора. І яскравим прикладом такого обміну є досвід української діаспори в Угорщині. Там діє низка культурно-просвітницьких ініціатив, організованих українською діаспорою, наприклад, Товариство української культури в Угорщині. Воно активно проводить виставки, фестивалі, відкриті лекції в університетах Будапешта. Одним із таких проєктів є «Дні української культури в Будапешті», які організовуються у співпраці з угорськими культурними установами. У березні 2025 року вони були приурочені до Шевченківських днів. Поштовхом для цієї події стало створення дитячої бібліотеки української літератури ім. Анастасії Ярославни, при першій україно-угорській школі [32]. Тож, для української спільноти крос-культурний обмін став глибоким процесом, що сприяє взаємному пізнанню, формуванню нових смислів, адаптації культурного досвіду та традицій. Він є інструментом оновлення, наповнення новими сенсами та, звичайно, викликом. Оскільки, кожна взаємодія культур – це взаємопроникнення цінностей, ідей, ритуалів та способів мислення. Другим прикладом цього явища є масштабний фестиваль української музики в Торонто «Ukrainian Festival». Щороку він збирає тисячі відвідувачів різного етнічного походження. У відповідь на вплив приймаючого середовища, українські традиції також зазнають змін: з'являються нові форми самовираження, наприклад, фольклор змішується з різними сучасними жанрами, виникають гібридні культурні продукти.

Отже, така взаємодія є двосторонньою. Оскільки, представники української діаспори не лише презентують культурне надбання, а й сприймають елементи місцевої культури, адаптуючи їх у своєму щоденному житті або

творчості. Це призводить до появи нових гібридних форм, які збагачують обидві культури.

Особливе значення мають міста-побратими, які виступають важливою складовою для сучасного інтернаціонального співробітництва. Завдяки такому партнерству українська громада отримує можливість презентувати національну культуру, організовувати спільні проекти, влаштовувати обміни та виставки. На прикладі декількох міст-партнерів розглянуто детальніше розвиток цього процесу.

Київ-Лейпциг: Партнерство між столицями України та федеральної землі Німеччини Саксонії було започатковане у 1961 р. та у 1992 р. було оновлене. Воно охоплює сфери культури, освіти, соціальних проєктів і є найстарішим серед усіх українсько-німецьких зв'язків. У 2021 р. у Лейпцигу відзначили ювілей 60-ти річчя цього партнерства, програма якого включала концерти, виставки та промову мера Києва Віталія Кличко в церкві Святого Миколая про важливість демократії. А у 2022 р. Лейпциг організував гуманітарну допомогу. На 2024-2026 рр. назначена посилена взаємна робота, яка спрямована на міський розвиток та реконструкцію, також на захист від стихійних лих та заохочення молоді [11].

Одеса-Регенсбург: Вони мають офіційні партнерські відносини з 4 листопада 1990 р. та започаткували співпраці в галузях культури, освіти та науки. Підписання угоди між Одеським національним університетом ім. І. І. Мечникова та Університетом Регенсбурга стало першим кроком до встановлення побратимства міст. Було організовано п'ятимісячні стажування для студентів та викладачів обох сторін, що створило базу для досліджень та подальших написань наукових робіт [14]. За роки Регенсбург та Одеса провели численні культурні заходи, виставки, обміни делегаціями, з акцентом на студентські та молодіжні. Від 2022 р. Регенсбург активно підтримує Одесу, організовує гуманітарні вантажі (станом на 19.04.2025 було передано обладнані карети швидкої допомоги), збір коштів, а також в самому місті було встановлено «Якір серця», створений на знак

солідарності. В Одесі в 2020 р. було відкрито сквер «Регенсбург» - ще один символ дружби між містами [12].

Львів-Фрайбург: Партнерство між Львовом та Фрайбургом (Німеччина) було встановлено у 1989 році та з того часу є прикладом стабільної та ефективної міжнародної співпраці. Спочатку співпраця була зосереджена на культурному та освітньому обміні, але пізніше вона також включала соціальні проекти. Новий етап партнерства розпочався після 2022 року, коли Фрайбург активно підтримував Львів та надавав фінансову допомогу для розвитку медичної інфраструктури. У 2023 році, завдяки підтримці Фрайбурга, у Львові було відкрито реабілітаційний центр UNBROKEN, якому дали символічну назву на честь міста-побратима [13].

Крім цього, відбувається крос-культурний обмін через освітнє партнерство. Тому, у межах поглиблення міжнародної співпраці та підтримки українських студентів закордоном було започатковано унікальну двосторонню освітню програму між Національним технічним університетом «Харківський політехнічний інститут» та Університетом Отто фон Геріке в німецькому місті Магдебург. Вона передбачає здобуття подвійного диплома у сферах машинобудування, електротехніки та системної інженерії. У першому навчальному році студенти отримують знання дистанційно в українському університеті, а з досягненням німецької мови рівня B1 мають можливість продовжувати навчання безпосередньо в кампусі OVGU. Завдяки цьому, українці можуть отримати освіту в умовах вимушеного переїзду, не втрачаючи зв'язок із рідною академічною системою. Крім того, вони мають можливість приймати участь у культурних заходах та презентувати Україну багатонаціональній аудиторії [16].

Побратимські зв'язки є не лише адміністративним інструментом для співпраці держав, а культурним підґрунтям для глибшого порозуміння між різними народами. Також, воно об'єднує підтримання зв'язку українців за кордоном з батьківщиною.

Загалом, у контексті крос-культурного обміну, що активно розвивається між Україною та її партнерами, спостерігається активізація процесів адаптації етнічної культурної спадщиною нових соціокультурних умов. Такі обміни сприяють не лише рецепції елементів іноземної культури, а й переосмисленню та осучасненню власних традицій. На підтвердження цього, наведено наукове дослідження І. Кудінова та Л. Хоруженко «Креативні підходи до просування культурної спадщини України та туризму через сучасні сувеніри», у якому авторки аналізують взаємодію між традиційними формами національної культури та сучасними засобами її презентації. Вони наголошують, що у 21 ст. сувенір перестає мати суто побутовий або декоративний характер та перевтілюється на символічний носій культурного коду, який формує візуальне уявлення про країну та її ідентичність [9, с. 75]. Досвід, здобутий у процесі міжкультурної комунікації, надихнув українських митців та дизайнерів на переосмислення виду та змісту сувенірної продукції: замість продукції масового вироблення на ринок поступають естетичні, витончені, з мінімалістичними етномотивами, виготовлені за сучасними технологіями та з екологічних матеріалів виробу. Завдяки таким змінам сучасні українські сувеніри відіграють роль не тільки в туристичному маркетингу, а й у міжкультурному діалозі та демонструють світу автентичність української культури у привабливій та доступній формі. Таким чином, творчий підхід стає логічним продовженням процесу культурної адаптації та важливим культурологічним елементом для збереження та поширення етнічної культурної спадщини в умовах глобалізованого світу.

3.3. Формування нових форм української культурної ідентичності в умовах глобалізації.

У сучасному науковому дискурсі глобалізація постає як поняття, яке не має універсального визначення, оскільки охоплює широкий спектр явищ та процесів. На підтвердження цього, професор соціології Гавайського університету

Манфреда Б. Стегер визначає термін «глобалізація» як складну сукупність взаємопов'язаних економічних, політичних, культурних, екологічних та технічних сфер. Завдяки цьому процесу люди отримують доступ по різноманітних ресурсів ті ідей. Поява нових медіа-платформ та цифрових форматів робить культуру більш доступною та дозволяє розвиватися та створювати унікальні проекти, які об'єднують представників різних етносів. Саме поняття глобалізації, на думку М. Стегера, визначається як процес посилення взаємозв'язків і взаємозалежностей між народами та країнами по всьому світу, який охоплює економічні, політичні, культурні, екологічні та ідеологічні сфери. За словами Стегера, глобалізацію слід розглядати як взаємопов'язане явище, яке охоплює різні сфери людського буття. Він також запропонував типологію глобалізаційних процесів. Вона включає 5 основних напрямів: культурний, економічний, технологічний, соціальний та політичний [36].

Водночас глобалізація має складні наслідки для місцевих культур. Оскільки, поширення універсальних культурних норм та зразків може призводити до ослаблення традиційно прийнятих практик. Молоде покоління дедалі більше орієнтується на глобальні тренди та популярну культуру. Такий процес несе в собі ризик втрати унікальності регіональних культур і змінює засоби самовираження у представників таких спільнот.

У контексті глобалізаційних процесів поняття культурної ідентичності дедалі частіше постає як змінна структура, яка набуває нових форм в інтернаціональному спілкуванні. Особливо чітко це простежується серед мігрантів та діаспор, які вимушені поєднувати елементи різних культур в своєму житті. Це стосується, насамперед, молодих представників української діаспори, які вже народилися або змалу мешкають за межами батьківщини. Їхнє повсякденне життя напряму пов'язане з різними культурами, мовами та історіями. Така гібридність сприяє появі нових форм культурної ідентичності, вже адаптованих до інтернаціонального середовища. Тому, для багатьох молодих

українців поєднання національного коріння з досвідом життя, набутим в мультикультурних містах, наприклад, Берліні, Торонто, Варшаві, Лондоні тощо, означає свідоме перетворення ідентичності на засіб діалогу. Щодня їх оточує вільне користування кількома мовами, поєднання українських традицій з місцевими, участь в міжнародних та українських ініціативах. У цьому контексті так звана концепція «мобільної ідентичності» стає актуальнішим. Вона описує здатність особистості адаптувати свою етнічну ідентичність залежно від контексту спілкування, географічного положення та соціального оточення. Ця риса яскраво проявляється у представників другого та третього поколінь української діаспори. Оскільки, вони не мають прямого досвіду життя в Україні, проте вибудовують власну «українськість» через родинні зв'язки, культурні практики, традиції, символіку. Таким чином, «мобільна ідентичність» відображає здатність адаптивно трансформувати культурну ідентичність відповідно до запитів глобального світу. Вона включає в себе одночасне та рівне володіння кількома культурними кодами. Така модель ідентичності дає змогу зберігати етнічні культурні традиції водночас вбудовуючи її у нові контексти.

До того ж, у добу цифрового розвитку культурна спадщина перестає бути виключно матеріальним або локальним надбанням. Вона дедалі більше набуває форм, які функціонують у віртуальному просторі та забезпечують нові засоби комунікації культурних цінностей. У такому випадку, цифровізація культурної спадщини постає як комплексне культурно-суспільне явище.

Завдяки цифровим платформам та архівам українська культурна спадщина отримує змогу взаємодіяти з іншими культурами через медіа та інтерактивні формати. Доповнена реальність, 3D-моделювання та віртуальні музеї дозволяють репрезентувати спадщину та зробити доступнішою. Це сприяє не тільки її збереженню, а й актуалізації для нових поколінь. Особливо актуальним це є для третього покоління українських мігрантів. Їхня культурна належність формується переважно через побутові та родинні традиції, проте доступ до онлайн-архівів, соціальних мереж тощо, який поставатиме в модернізованому

виді, значно підвищить їхній інтерес та залучить до її популяризації в своєму, інтернаціональному оточенні. Для молоді, яка проживає за межами території України, такий спосіб цифрового споживання культури часто замінює безпосередній досвід та виступає одним з головних джерел зв'язку з історичним корінням. Це відкриває можливості для створення постетнічної ідентичності, у якій українська культурна складова є не винятково етнічною пам'яттю, а її частиною самоідентифікації в межах мультикультурного суспільства.

Канадський інститут українських студій при університеті Альберти досліджує історію та культуру українців в Канаді. Центр Kule для українських та канадських фольклорних досліджень є підрозділом, у якому вивчається питання ідентичності та культурної адаптації української діаспори. Один з проектів Kule Centre «Making Home in Times of Peace or War». Він присвячений аналізу досвіду новоприбулих українців до Канади після 2022 р. та зосереджений на тому, як ці особи відновлюють відчуття дому та приналежності в умовах вимушеного переселення. У рамках цього проекту дослідники аналізують, як українці створюють нові форми ідентичності. Вони часто переймають гібридну форму та поєднують елементи української культури із впливами канадського суспільства. Це сприяє формуванню постетнічної ідентичності [33].

Проте також і вітчизняні ініціативи, які використовують, власне, цифрові інструменти для актуалізації спадщини. Наприклад, проект «Культурна мапа Львова», реалізований Інститутом стратегії культури, уможливує не просто перегляд даних про культурні інституції Львова, а й створює базу для комунікації між культурними організаціями, ініціативами та мешканцями. Цей цифровий ресурс виступає як основа для планування, співпраці та розвитку культурного середовища міста, наприклад, шляхом візуалізації просторових та часових контактів між елементами культурного ландшафту [10].

Іншим прикладом є проект «Віртуальні мандрівки Полтавщиною», який поєднує в собі інструменти віртуальної навігації з історико-культурним контентом. Завдяки детальній інтерактивній карті користувачі можуть дослідити

понад дві сотні культурних об'єктів області – від археологічних пам'яток до нематеріальної спадщини. Унікальність такого впровадження полягає в поєднанні фактичної точності з візуальним зануренням. Панорамні зображення, 3D-моделі та мультимедійні довідки дозволяють відтворити досвід фізичної присутності у віддалених локаціях [6].

Для детального аналізу цього явища є цінним дослідження Тараса Горбула «Діджиталізація культурної спадщини в Україні: аналіз особливостей в контексті розвитку цифрової культури», в якому автор системно аналізує специфіку цифрової трансформації української культурної спадщини та окреслює її виклики та перспективи. Одним з ключових аспектів цифровізації, на думку дослідника, є її здатність до масштабного розширення доступу до культурних ресурсів. За допомогою цифрових платформ, наприклад, онлайн-музеїв, віртуальних архівів тощо, зникають географічні, фізичні та фінансові бар'єри, які раніше обмежували доступ до національних скарбів. Таким підхід ґрунтується на принципі культурної інклюзії, даючи змогу широкому колу користувачів, а саме від школярів до науковців, взаємодіяти з автентичним культурним контентом у нових форматах. Окремо піднімається питання про вплив цифровізації на зміни культурної комунікації. Створення мультимедійних проектів, інтерактивних додатків, віртуальних виставок формує нові типи культурного досвіду, що є актуальним для представників «цифрового покоління». Таким чином, цифрова спадщина зберігає минуле та створює нові форми сучасної культурної ідентичності [2, с. 217]. Українська культура збагачується через крос-культурний обмін, який підтримується завдяки цифровізації її спадщини. Відкритий доступ до світових культурних ресурсів і діалог із різними традиціями сприяють інтерпретації нових ідей та творчих практик у національній культурній контекст. Це означає розвиток та трансформаційні процеси для культури, яка зберігає корені і відкривається для інновацій та впливів світового поля. Завдяки такому взаємозбагаченню українська культура стає більш багатогранною, динамічною та конкурентоспроможною на міжнародній арені.

Отже, у даному розділі розкрито, що інтеграція є найбільш ефективною формою адаптації, яка забезпечує успішне поєднання українських традицій із місцевими практиками. Приклади міст-побратимів і змішаних родин ілюструють, як відбувається взаємне збагачення культур, зокрема через гастрономію та святкові обряди. Крос-культурний обмін, представлений діаспорами в Угорщині та Канаді, сприяє виникненню нових гібридних форм культури. Процес глобалізації створює виклики для збереження етнічної унікальності, проте надає можливості для молодого покоління. Цифровізація культурної спадщини відкриває нові шляхи для збереження та поширення української культури.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження проблеми культурної ідентичності українців у діаспорі, збереження національних традицій та їхнього впливу на культуру країн перебування, можна зробити наступні висновки.

По-перше, було встановлено, що культурна ідентичність у діаспорі є не статичним, а динамічним та багаторівневим явищем, яке формується завдяки низці чинників. На неї впливають глобалізаційні виклики, історичні обставини, соціальний контекст та міжпоколінна комунікація. Водночас, культурна ідентичність у діаспорі виконує функцію збереження національного «ядра» та етнічних традицій. Крім того, вона допомагає діаспорі з інтеграцією в нове культурне середовище, але без повної асиміляції. Завдяки епігенетичній теорії Е. Еріксона, проведено поетапний аналіз кризових стадій, через які проходять представники діаспори. На основі соціологічних теорій С. Холла, П.Бурд'є та К. Рапая виокремлено важливі ресурси для збереження культурної ідентичності. Мультикультуралістський підхід висвітлює взаємний вплив культур самої діаспори та приймаючого суспільства.

По-друге, розглянуто ключові історичні етапи формування української діаспори з кінця 19 ст. до початку 21 ст. Кожна з еміграційних хвиль за цей період сформувала власну модель культурної ідентичності, яка поєднувала елементи українського етносу з місцевими культурними традиціями та звичаями. Цей історичний контекст є критично важливим для розуміння сучасного стану діаспорної свідомості, а також, для оцінки внеску української діаспори в культурні та соціальні аспекти та економічний простір життя цих країн. Окрім цього, історичні хвилі міграційних процесів вплинули на зародження різних поколінь членів діаспори.

По-третє, виявлено вплив поколінних змін на формування та зміни у понятті культурної ідентичності українців, завдяки прикладам та порівняльному аналізу з італійською діаспорою у Великій Британії. Зокрема, з'ясовано, що

старше покоління зосереджено на збереженні традицій, мови, релігії та звичаїв, тоді як молодше схиляється до змішаних (гібридних) форм ідентичності та поєднує українські культурні коди з цінностями суспільства, в якому воно проживає. Проте саме міжпоколінна спадкоємність стала ключовим механізмом як для збереження традицій так і до їх трансформацій.

Таким чином, у ході дослідження встановлено, що українські діаспорні громади активно вливають й на культурний простір країн перебування. Це проявляється у створенні виставок, обміні освітніми програмами, утворенню міст-побратимів, проведенні фестивалів, майстер-класів, заохочення місцевих жителів до них та участь у громадсько-політичному житті приймаючих держав. Крім цього, створення інтернаціональних сімей показує, як українські звичаї збагачуються традиційними практиками інших суспільств та який зворотній вплив вони чинять.

Наостанок, окреслено процеси формування нових форм, яких набуває культурна ідентичність в мовах глобалізації та діджиталізації.

Практична цінність даної роботи полягає у можливості розвитку культурної дипломатії.

Подальше вивчення проблеми культурної ідентичності українців у діаспорі може зосередитися на порівняльному аналізі адаптаційних процесів її представників у різних державах, щоб виокремити основні чинники, які сприяють її успіху, або з'ясувати слабкі місця, які ускладнюють це явище.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з доп. і допов.) / уклад., гол. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Горбул Т. О. Діджиталізація культурної спадщини в Україні: аналіз особливостей в контексті розвитку цифрової культури // Культурологічний альманах. 2023. № 4. С. 212–218.
3. Еміграція // Енциклопедія Сучасної України / НАН України, Наук. т-во ім. Т. Шевченка; гол. ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.]. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. URL: <https://esu.com.ua/article-17837> (дата звернення: 25.03.2025).
4. Енциклопедія історії України: у 10 т. / ред. рада: В. М. Литвин (голова) та ін.; НАН історії України, Ін-т історії України. Київ: Наук. думка, 2003. Т. 1. 671 с.
5. Епігенетика // Буковинський державний медичний університет. – URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/epigenetyka-nauka-pro-nashi-geny> (дата звернення: 15.03.2025).
6. Інтерактивна мапа #Віртуальні мандрівки Полтавщиною URL: <https://www.codpa.org.ua/projects/interaktyvna-mapa-virtualni-mandrivky-poltavshhynouu-4/> (дата звернення: 24.04.2025).
7. Кіндратець О. В. Від мультикультуралізму до нативізму: динаміка наукових підходів // Український науковий журнал «Політичні дослідження». 2024. № 2 (8). С. 7–24.
8. Кожолянюк Г., Кожолянюк О. Еміграція українців в Америку // Народна творчість та етнологія. 2017. Вип. 1. – С. 34–41.
9. Кудінова І. П., Хоруженко Л. Г. Креативні підходи до просування культурної спадщини України та туризму через сучасні сувеніри // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми економіки та управління”. 2024. Вип. 8, № 2. С. 75-90.

10. Культурна мапа Львова | Cultural Strategy Institute URL: <https://isc.lviv.ua/en/kulturna-mapa-lvova/> (дата звернення: 04.05.2025).
11. Офіційний сайт міста Лейпциг. URL: <https://www.leipzig.de/buergerservice-und-verwaltung/partnerstaedte/kyjiw> (дата звернення: 28.04.2025).
12. Офіційний сайт міста Регенсбург URL: <https://www.regensburg.de/rathaus/partnerstaedte/odessa/solidaritaet-mit-der-ukraine> (дата звернення: 28.04.2025).
13. Офіційний сайт міста Фрайбург URL: <https://www.freiburg.de/pb/208844.html> (дата звернення: 28.04.2025).
14. Офіційний сайт Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова URL: <https://onu.edu.ua/uk/inter-depart/hist-inter> (дата звернення: 28.04.2025).
15. Офіційний сайт Українського вільного університету в Мюнхені URL: <https://ufu-muenchen.de/uk/> (дата звернення: 03.05.2025).
16. Офіційний сайт університету Отто фон Геріке міста Магдебург URL: <https://www.ovgu.de/-p-140606.html> (дата звернення: 24.04.2025)
17. Підкуркова, І. В., Гой, А. В. Феномен української діаспори: проблема збереження етнічної ідентичності та розвитку. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. 2020. № 2 (45). С. 181-192.
18. Портал «Бібліотека Української Літератури» URL: <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=1692> (дата звернення: 06.05.2025).
19. Романько І. І. Історія та культура української діаспори. Навчальний посібник. Частина перша. – Кропивницький: Видавництво ЛА НАУ, 2020. – 328 с.
20. Трансгенеративна епігенетична спадковість // Газета “Медична академія”. Автор: Ольга Оплетта. URL: <https://www.tdmu.edu.ua/medychna-akademia/%D0%B5%D0%BF%D1%96%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D1%8F%D0%BA-%D0%BC%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BC%D0%BE-%D0%B2%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%83%D1%82%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D0%BD%D0%B0%D1%88/> (дата звернення: 19.03.2025).

21. Яблонська Т. М. Ідентичність як предмет психологічного аналізу // Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. акад. С. Д. Максименка. К.: Ніка-Центр, 2010. Вип. 38. С. 378–387.
22. Berry J. W. Acculturation: A Conceptual Overview / J. W. Berry et al. // Immigrant Youth in Cultural Transition: Acculturation, Identity, and Adaptation / ed. J. W. Berry et al. – Lawrence Erlbaum Associates, 2006. С. 17–44.
23. Bhabha H. K. The Location of Culture. – London; New York: Routledge, 1994. 295 с.
24. Bourdieu P. The Forms of Capital // Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education / ed. J. Richardson. New York: Greenwood Press, 1986. С. 241–258.
25. Boysariev M. Diasporas in the modern world: evolution of phenomena and concepts // Жамият ва инновациялар – Общество и инновации – Society and innovations. – Special issue -1, № 01 (2020).
26. Cross-cultural // Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cross-cultural> (дата звернення: 13.04.2025)
27. Decorate Ukrainian Easter Eggs // ClassBento. URL: <https://classbento.com/decorate-ukrainian-easter-eggs> (дата звернення: 20.04.2025).
28. Erikson E. H. Young Man Luther: A Study in Psychoanalysis and History. New York: W.W. Norton & Company, 1958. 288 с.
29. Ganga D. Intergenerational identity shift among Italian immigrants in the Nottingham area: дис. ... д-ра філософії / University of Nottingham. Nottingham, 2004.
30. Hall S. Cultural Identity and Diaspora // Framework. – № 36. – С. 222–237.
31. Interfax-Україна. Кількість біженців з України зі статусом тимчасового захисту в ЄС у серпні зросла майже на 40 тис. Євростат // URL: <https://interfax.com.ua/news/general/1020312.html> (дата звернення: 26.04.2025).

32. Kultura, shcho ob'yednuye: ukrayinski dni v Budapeshti [Електронний ресурс] // Varosh. 13.03.2025. URL: <https://varosh.com.ua/kultura/kultura-shho-ob-yednuye-ukrayinski-dni-v-budapeshti/> (дата звернення: 01.05.2025).
33. Making Home in Times of Peace and War // Kule Folklore Centre, University of Alberta. URL: <https://www.ualberta.ca/en/kule-folklore-centre/news/2023/november/making-home-in-times-of-peace-and-war.html> (дата звернення: 03.05.2025).
34. Pysanka – Ukrainian Easter decoration // House of Resources – Greifswald. – 28.09.2024. URL: <https://hor-greifswald.de/en/pysanka-ukrainian-easter-decoration/> (дата звернення: 20.04.2025).
35. Rapaille, C. The culture code: an ingenious way to understand why people around the world live and buy as they do. New York: Broadway Books, 2006. 256 p.
36. Steger M. B. Globalization: A Very Short Introduction. 5th ed. Oxford: Oxford University Press, 2020. – 192 с.
37. The Fantastic and Horrific – Maria Prymachenko and Works from the Moderna Museet Collection// Moderna Museet i Malmö. 21.09.2024–30.03.2025. URL: <https://www.modernamuseet.se/press/en/pressimages/fantastic-and-horrific/> (дата звернення: 20.04.2025).
38. Ukrainian businesses in emerging Europe eye westward expansion / Michael Kahn, Anna Koper // Reuters. – 07.01.2025. URL: <https://www.reuters.com/markets/europe/ukrainian-businesses-emerging-europe-eye-westward-expansion-2025-01-07/> (дата звернення: 28.04.2025).